

Hafo, een eeuw Haagse Fotohandel

De geschiedenis van de familie Hijmans en haar ondernemingen

Sjaak Boone

Al bijna een eeuw lang worden op de hoek van de Wagenstraat en de Gedempte Gracht camera's en fotobenodigdheden verkocht. De winkel Hafo is een begrip in Den Haag. De geschiedenis van deze 'Haagsche Foto- en Kinohandel' is nauw verbonden met die van de Joodse ondernemersfamilie Hijmans. Dit geslacht en zijn ondernemingen staan centraal in dit verhaal. De aanleiding voor het onderzoek vormde het boek *Hier woonden wij* van Wim Willems en Hanneke Verbeek, waarin de Scheveningse tak van de familie Hijmans een belangrijke rol speelt.¹ Een deel van dit artikel is gebaseerd op het belangwekkende onderzoek van Willems en Verbeek. Daar voeg ik nieuw materiaal aan toe over de ontwikkeling van de fotografie in Den Haag in het algemeen en over Hafo in het bijzonder.

Een fotohandel op het Spui

Honderd jaar geleden, op woensdag 9 augustus 1916, opende de fotograaf Jacob Hijmans zijn fotoatelier annex fotohandel aan het Spui 176 te Den Haag.² Men kon er terecht voor portretfoto's, maar de fotograaf maakte in opdracht ook opnamen buitenshuis. Jacob Bernard Hijmans werd op 10 december 1891 in Den Haag geboren als oudste zoon van Bernard Hijmans en Cientje Frank; hij had twee broers en twee zussen.³ De familie woonde op het adres Krane-

straat 17a in de buurt van de Nieuwe Kerk en de synagoge aan de Wagenstraat. Vader Bernard Hijmans verkocht aardewerk op de markt en ook loten voor de Staatsloterij. Moeder Cientje overleed in 1914 op 55-jarige leeftijd. Haar taak in het huishouden werd overgenomen door de dochters Flora en Kaatje.⁴

Jacob Hijmans ging na de lagere school werken als jongste bediende bij een fotograaf. Daar leerde hij de fijne kneepjes van het vak. Dat was letterlijk zo, want zijn baas had hem opgedragen om op zijn teken de kinderen te knijpen, die gefotografeerd moesten worden. De kinderen verstarde even van schrik en op dat moment drukte de fotograaf op de sluitknop. De eerste poging moest wel goed zijn, want meestal zetten de kinderen na het knijpen een keel op en waren zij moeilijk tot bedaren te brengen.⁵ Jacob was mogelijk vanaf het begin als fotograaf betrokken bij het geïllustreerde weekblad *Panorama*. Dat werd vanaf 2 juli 1913 uitgegeven door de Leidse uitgeverij A.W. Sijthoff, die het drukte volgens een 'nieuw procedé van illustratietechniek, de koperdiepdruk'.⁶ In die tijd was de fotograaf simpelweg onderdeel van het productieproces en werd zijn naam niet genoemd bij de foto's die in het tijdschrift werden gepubliceerd. Kennelijk kreeg Jacob Hijmans als fotograaf zoveel werk dat hij in februari 1914 een advertentie plaatste

1. Portret van J. Schwartz gemaakt door J.B. Hijmans, genomen bij zijn 25-jarig jubileum als oppervoorzanger van de Nederlands-Israëlitische Gemeente, juni 1914. *Collectie Haags Gemeentearchief.*

waarin hij een nette leerling zocht.⁷ In april 1914 maakte Jacob foto's voor *Panorama* bij een artikel over de geschiedenis en bereiding van matses bij bakkerij Koekoek in het centrum van Den Haag. Het artikel werd overgenomen

door het *Nieuw Israëlitisch Weekblad (NIW)*. Dat was goede reclame voor Jacob Hijmans. In juni 1914 vermeldde het *NIW* dat hij een portret had vervaardigd van de eerste voorzanger in de synagoge J. Schwarz, die zijn 25-jarig jubileum vierde.⁸ De eerste advertentie met de simpele tekst 'J.B. Hijmans, fotograaf' verscheen ter gelegenheid van het Joodse Nieuwjaar in september 1914 in het *NIW*.

Jacob trad op 13 juni 1916 te Tilburg in het huwelijk met Maria Heijmans. Zij volgde hem naar Den Haag. In 1917 werd dochter Sientje geboren, een jaar later een zoon: Henri Jacob. De fotozaak aan het Spui liep erg goed. Jacob plaatste vele advertenties in de lokale kranten. Het assortiment bestond uit nieuwe en gebruikte camera's, fotobenodigheden als fotopapier, fotoplatten van glas voor negatieven, chemicaliën, maar ook verrekijkers. Zo bood Hijmans fotoplatten aan onder de merknaam Hensi, een samenvoeging van de namen van zijn kinderen Henri en Sini (Sientje). Jacob gaf les in het juiste gebruik van camera's, wat in die tijd geen overbodige luxe was. Voor het instellen van de juiste sluitertijd en diafragma moesten de lichtomstandigheden goed worden ingeschat (of gemeten) en vervolgens diverse tabellen worden geraadpleegd. Maria Hijmans gaf in december 1921 voor de 350 kinderen van de Gemeentebewaarschool aan de Schedeldoekshaven een toverlantaarnvoorstelling waarbij zij de sprookjes vertelde van Roodkapje, de Gelaarsde Kat en Hans en Grietje. Haar voorstelling haalde de krant: gratis reclame voor de fotohandel J.B. Hijmans.⁹

Een filiaal op Scheveningen

Als oudste zoon had Bernard de rol van het hoofd van de familie overgenomen, toen zijn vader in 1921 overleed.¹⁰ Zijn zuster Kaatje en zijn beide broers huurden een ruime dubbele woning met winkelruimte en etalage in de Badhuisstraat 89-91 te Scheveningen. Dat er een fotohandel was gevestigd, bleek uit de reclameborden van Kodak en Agfa. Alsof dat niet duidelijk was, hing op een zijmuur een bord met naam, adres en telefoonnummer. Vanaf juli 1921 werd het de tweede vestiging van fotohandel Hijmans. Bij de Kamer van Koophandel werd Izaak Bernard Hijmans als beheerder ingeschreven.¹¹ Izaak Bernard was de jongste broer; hij was op het moment van inschrijving twintig jaar oud. Zuster Kaatje was het meeste in de winkel te vinden. Zij en haar broer Izaak leerden het vak van fotohandelaar in de praktijk, geadviseerd door hun oudste broer Jacob.

De fotografie speelde ook een belangrijke rol in het privéleven van de familie Hijmans. Kaatje Hijmans ontmoette de fotograaf Jossif Matz voor het eerst in 1925 te Utrecht bij een vergadering van de Algemene Bond van Nederlandse Fotohandelaren. Matz was in 1894 geboren in Berditschew. Dat was een plaatsje in de Oekraïne, dat toen nog in Rusland lag. Jossif had een negen jaar oudere broer Leo. Ook deze was fotograaf en hij had zich al eerder in Den Haag gevestigd. In 1925 schreven beiden zich in bij de Kamer van Koophandel met als beroep 'grossier in fotobenodigdheden'.

Jossif Matz en Kaatje Hijmans vierden hun verloving in 1926 in de winkelruimte van de zaak van hun oudste broer in de Wagenstraat. Op 14 september 1927, nog geen jaar na hun

2. De fotohandel van Jossif Matz en Kaatje Hijmans aan de Badhuisstraat 89-91 te Scheveningen. Foto uit het reclamevergunningenarchief van Bouw- en Woningtoezicht, augustus 1934. *Collectie Haags Gemeentearchief.*

verloving, trouwden zij. Op 1 september 1927 was de fotohandel op het adres Badhuisstraat 89 bij de Kamer van Koophandel opgeheven als filiaal van de Haagse fotohandel. Jossif Matz en zijn vrouw Kaatje Hijmans waren de nieuwe eigenaren.

JOSEPHINE BAKER

**bracht heden aan ons Haagsch magazijn een
bezoek en complimenteerde ons met het
tentoongestelde.** 1740

Mogen wij ook Uw aandacht vestigen op onze
schitterende collectie Camera's in prijzen vanaf f 7.50
met gratis onderricht en prima vakk. bediening

J. B. HIJMANS'
FOTO- EN PROJECTIEHANDEL.

Den Haag, Wagenstraat 67-67a. Telef. 10699
Scheveningen. Soerabaja N. O. I.
Leverancier van Rijk en Gemeente e. a. groote bedrijven.

3 a en b. In augustus 1928 bracht de revuester Josephine Baker een bezoek aan Den Haag, vermoedelijk ter promotie van haar film 'Papitoe, de sirene der tropen'. Zij was beroemd geworden in Parijs, waar zij meestal gekleed in een rokje van bananen optrad. Bij haar aankomst aan het station Hollands Spoor moest de bereden politie haar door de volksooploop begeleiden. Na haar optreden in het Scala Theater in de revue 'Van mond tot mond' bezocht zij de winkel van Jacob Hijmans, die daarmee natuurlijk adverteerde. Zij logeerde in het Kurhaus en liet zich op het strand te Scheveningen fotograferen. 3a Foto *Haagsche Courant*. 3b Foto S. Sanders. Collectie Haags Gemeentearchief.

De Wagenstraat

Als onderdeel van de toen niet gerealiseerde bouwplannen voor een nieuw stadhuis aan het Spui en de Kalvermarkt werd het oude winkel-pand van Hijmans (Spui 176) door de gemeente Den Haag aangekocht.¹² Op 27 juli 1923 verhuisde de fothandel Hijmans naar het ruimere pand Wagenstraat 67-67a. De verslaggever van het Haagse dagblad *Het Vaderland* schreef er

enthousiast over. 'Hoe veel beter is de stand van zijn nieuwe winkel, wat een ruimte en wat een keurige inrichting is daar. De winkel en de showroom zijn in moderne stijl ingericht en laten de mooie artikelen, die de heer Hijmans in voorraad heeft, veel meer tot hun recht komen.'¹³

Jacob Hijmans dreef niet alleen een foto-handel, hij werkte in die periode nog steeds als

fotograaf. De keuze voor het nieuwe adres had veel te maken met de nieuwbouwplannen van uitgeverij Sijthoff, die al snel het belang van fotografie voor het krantenbedrijf onderkende. Sijthoff bouwde voor zijn *Haagsche Courant* in 1922 een nieuw pand aan de Wagenstraat 37-39.

De uitgever moest zijn oude panden in dezelfde straat verlaten in verband met de aanleg van de Grote Markstraat. Later werd voor de drukkerij een zijvleugel gebouwd aan die nieuwe doorbraak. In de markante koepel van dat complex werd een planetarium ingericht. Jacob Hijmans werkte al voor Sijthoff en kreeg na 1922 opdrachten voor de *Haagsche Courant*.¹⁴ Hij was een gewild persfotograaf en portretteerde vele bekende Hagenaars, onder wie Louis Couperus en burgemeester J.A.N. Patijn. In 1926 schreef het Joodse weekblad *De Vrijdagavond* over de gebrekkige woonomstandigheden die Hijmans had vastgelegd in de Joodse buurt te Den Haag. Het betrof opnamen van de Voldersgracht en van woningen in poorten en sloppen in de St. Jacobstraat, de Haagpoort en de Gedempte Gracht.¹⁵

Een gedeelte van de winkelruimte van Jacob Hijmans was ingericht als projectiezaal. Na de stilstaande beelden van de toverlantaarn kwamen de bewegende beelden van de eerste smalfilmers. In 1922 was door de Franse maatschappij Pathé Frères de eerste smalfilmcamera en projector voor amateurs geïntroduceerd, de Pathé Baby Kino. In december 1928 plaatste Jacob Hijmans een advertentie in de *Haagsche Courant* waarin hij gratis toegangskaarten aan kinderen van zijn klanten verstrekke voor een bioscoopvoorstelling op de vrije woensdagmiddag. Vertoond werden onbrandbare films van Charlie Chaplin en Harold Lloyd met het projectieapparaat van Pathé.¹⁶ Deze vorm van klantenbinding was zakelijk zeer succesvol. Terwijl de kinderen de bioscoopzaal bezochten konden de ouders op hun gemak het assortiment in de winkel bekijken. De Pathé Baby Kino werd voor f 35 verkocht. Een jaar later adverteerde Jacob Hijmans in dezelfde krant als

agent van Pathé Frères, waarbij hij tweeduizend titels verhuurde of verkocht. Ouders konden het verjaardagsfeest van hun kinderen laten slagen door een camera te kopen en films te huren.

Een nieuwe naam en filialen

Vanaf de oprichting kende de fotohandel van Jacob Bernard Hijmans verschillende namen. Direct na de oprichting werd geadverteerd met 'J.B. Hijmans, Fotografisch atelier en fotohandel'. Vanaf begin 1918 werd geadverteerd met 'J.B. Hijmans' Fotohandel'. Onder deze naam werd de fotohandel overigens pas in 1921 bij de Kamer van Koophandel ingeschreven.¹⁷ De naam 'J.B. Hijmans' Foto- en Kinohandel' verscheen voor het eerst in een advertentie in 1929. In september 1936 werd de naam 'J.B. Hijmans' Fotohandel' uiteindelijk gewijzigd in 'Hafo'; de Haagsche Foto- en Kinohandel J.B. Hijmans. De huidige fotohandel op het adres Wagenstraat 67 draagt nog steeds de naam 'Hafo'.

In 1935 besloot Hijmans om de winkelpui aan de Wagenstraat te renoveren. Toen men daarmee bezig was, bleek dat de gehele voorgevel moest worden vernieuwd. Dat leverde nogal wat commentaar op van de Haagse liefhebbers van monumentale gebouwen; de gevel stamde deels uit de 17de eeuw. In 1937 werd echter het buurpand gesloopt, waardoor de oude voorgevel niet gehandhaafd kon blijven. Uiteindelijk werd een nieuwe voorgevel opgetrokken die was ontworpen door de bekende Haagse architect Co Brandes.

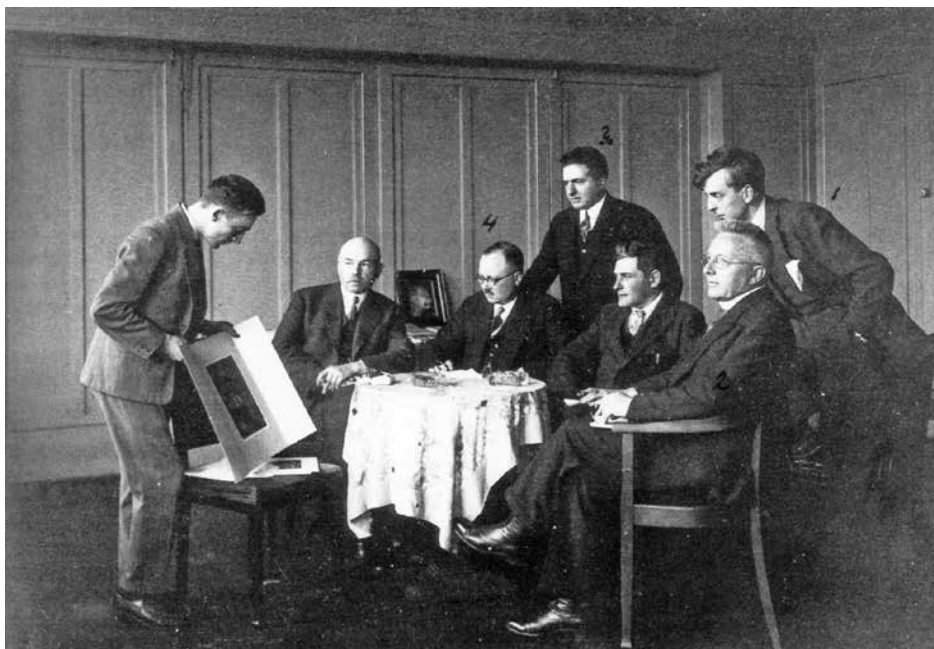
De zaken liepen goed. Hijmans opende filialen in de Fahrenheitstraat, aan de Laan van Nieuw-Oost-Indië en aan de Bezuidenhoutseweg. Deze laatste winkel, 'Het Lichtbeeld', zou

worden getroffen bij het bombardement op het Bezuidenhout van 3 maart 1945. Hijmans, die vanaf juni 1934 op stand in de Bavoylaan in de nieuwe villawijk Marlot woonde, was penningmeester van de Israëlitische kiesvereniging 'Kerkelijk Belang'.¹⁸ Hij hield zich strikt aan de Joodse wetten. Zijn winkel was dan ook op zaterdag gesloten en hij bezocht dan met zijn zoon Henri de synagoge in de Wagenstraat.

De Haagse Amateur Fotografen Vereniging

'You press the button, we do the rest' (U drukt op het knopje, wij doen de rest wel) is een van de beroemdste reclameteksten op het gebied van de fotografie. Hij stamt uit de koker van George Eastman, de oprichter van Kodak. Eastman wilde het fotograferen bereikbaar maken voor iedereen. Tot 1900 was het een gecompliceerde bezigheid, waarbij de fotograaf zelf zijn film moest ontwikkelen en de foto's moest afdrukken. Eastman en zijn Eastman Kodak Company verkochten goedkope boxcamera's met bijbehorende filmrolletjes. Wanneer een rolletje vol was, bracht de eigenaar van de camera dat naar de fotograaf, die de film ontwikkelde en de foto's afdrukte. Op die manier kon iedereen foto's maken en werden de Kodak-camera's en toebehoren erg populair.

In Nederland werd op 7 september 1887 in Amsterdam de Nederlandse Amateur Fotografen Vereniging opgericht.¹⁹ Sommige leden organiseerden zich in plaatselijke verenigingen. Zo werd in Den Haag op 6 maart 1907 de Haagse Amateur Fotografen Vereniging opgericht.²⁰ Bij de oprichting telde de vereniging nog 16 leden, maar het aantal leden groeide snel. De vereniging had een eigen donkere kamer, die door de

4. Jurering van de fotowedstrijd 'Onze dierentuin', uitgeschreven door de Haagse Foto- en Kinohandel J.B. Hijmans. Leden van de jury: 1. Franz Ziegler, hoffotograaf; 2. Adriaan Boer, uitgever van fotografieblad *Focus*; 3. Jacob Bernard Hijmans; 4. Auguste Grégoire, voorzitter van de Haagse Amateur Fotografen Vereniging. Bromidedruk, september 1929. *Collectie Universitaire Bibliotheken Leiden*.

leden kon worden gebruikt. De amateurfotografen wilden meer dan alleen maar op het knopje van de ontspanner drukken. Men wilde bijvoorbeeld gebruikmaken van de nieuwste fotografische technieken, zoals het kooldruk-procédé. Eén van de belangrijkste leden was de bekende fotograaf Auguste Grégoire.

Jacob Hijmans begreep heel goed, dat deze amateurs een belangrijke doelgroep vormden.

Hij organiseerde dus geregeld wedstrijden met aantrekkelijke prijzen. De wedstrijden zorgden voor gratis publiciteit in de kranten. De amateurfotografen werden gestimuleerd om rolfilms, fotopapier en chemicaliën aan te schaffen. De winnende foto's werden in de winkel geëxposeerd en trokken dus een belangstellend publiek. Bij de verhuizing van de fotohandel van het Spui naar de Wagenstraat in 1923 organiseerde

Hijmans voor het eerst een dichtwedstrijd met als thema: 'Ode op de fotokunst', al dan niet geïllustreerd met foto's. Beloofd was om inzendingen in een boek te bundelen. Eerste prijs van die wedstrijd was een Ideal-camera van Zeiss Ikon. In 1925 organiseerde Hafo een fotowedstrijd met als onderwerp: 'Mooi Den Haag, Binnenhof en omgeving'. De fotowedstrijden werden daarna vrijwel jaarlijks herhaald. In 1929 werd de wedstrijd 'Onze dierentuin' uitgeschreven.²¹ De voorzitter van de jury was Auguste Grégoire, secretaris van de Haagse Amateur Fotografen Vereniging. Andere juryleden waren de hof-fotograaf Franz Ziegler, de redacteur van het fotografietijdschrift *Focus*, Adriaan Boer, én Jacob Hijmans.²²

De opkomst van de technische fotografie

De gemeente Den Haag gaf diverse opdrachten aan Jacob Bernard Hijmans voor het fotograferen van muurreclames ten behoeve van de verstreking van reclamevergunningen. In deze periode werd de fotografie ook steeds belangrijker voor de afdeling Technische Recherche van de Haagse Gemeentepolitie. In een Koninklijk Besluit dat op 22 februari 1896 was uitgevaardigd werd de Gemeentepolitie verplicht om veroordeelden en verdachten te fotograferen en te registreren volgens een uniform landelijk systeem.²³ Inspecteurs kregen opdracht zich te oefenen in het gebruik van de fotografie. Er werden instructies verstrekt wat er allemaal op de plaats van een misdrijf gefotografeerd moest worden. Kennelijk leverde Jacob Bernard Hijmans apparatuur en fotomateriaal aan de politie. In 1922 had hij een stand op de internationale tentoonstelling op politieggebied in het Kurhaus. Hij exposeerde

daar onder andere een das met dasspeld waarmee men ongemerkt een foto kon nemen en een soort verrekijker waarmee men ook ongemerkt naar opzij kon fotograferen.²⁴ In 1927 nam Hijmans' Fotohandel met een stand deel aan de tentoonstelling VIKABO in de grote zaal van de Haagse Dierentuin. VIKABO was een afkorting voor Voeding, Inrichting, Kleding, Architectuur, Bouw en Ontspanning. Hijmans exposeerde op zijn stand een apparaat voor het fotograferen van vingerafdrukken, dat overigens moeilijk paste in één van de genoemde categorieën.²⁵

Een vestiging op Java

'Slamat Dateng' ('Welkom' in het Maleis) is te lezen op een bordje naast de ingang van de winkel van Jacob Hijmans, die in 1932 is gefotografeerd.²⁶ In Den Haag brachten veel Indische ambtenaren met hun gezin hun verlof van een half jaar door. Die verlofangers deden inkopen bij Haagse winkels, die hun assortiment daarop hadden samengesteld en zelfs regelmatig in de Indische kranten adverteerden. Dat deed Jacob Hijmans ook vanaf 1920. Hij adverteerde met camera's voor gebruik in de tropen. Ook zorgde hij voor verzending van artikelen naar het toenmalige Nederlands-Indië. Toen de KLM in 1925 de eerste vlucht naar Java had gemaakt, richtte Hijmans een aparte etalage in. Enige prachtige tropencamera's met 'gordijnsluiters' werden tentoongesteld. Rond de camera's hingen modellen van de Fokker VII, een portret van de drie luchtvaartpioniers, een vleugel van de F.VII en andere attributen. Wat vliegen met amateurfotografie te maken had? Dat bleek uit het opschrift: 'Een geregelde vliegdiens op Indië betekent tweemaal sneller uw bestellingen thuis'.²⁷

Er waren nauwelijks gespecialiseerde fotohandelaren in Indië, het leek een veelbelovende markt. Zonder succes had Jacob Hijmans geprobeerd om vertegenwoordigers te vinden voor de verkoop van zijn 'plaat met tropen emulsie'. Hijmans besloot om zelf een filiaal te stichten in Soerabaja. Hij besprak zijn plan met zijn middelste broer Maurits Hijmans. Deze was vrijgezel, wist weliswaar weinig van de fotohandel af, maar had wel een diploma boekhouden op zak. Maurits vertrok met financiële ondersteuning van zijn broer Jacob op 21 april 1926 per SS Slamet naar Batavia. Op dat schip had Maurits Hijmans een fototentoonstelling verzorgd. De geëxposeerde foto's hadden prijzen gewonnen bij de fotowedstrijden die jaarlijks door Jacob Hijmans werden georganiseerd.

De oprichting van een fotohandel in het tropische Soerabaja was geen eenvoudige opgave. Daarbij kwam dat Maurits een vervelende handicap had, hij was van kinds af aan al slechthorend. Maar de zaken liepen voorspoedig. De eerste advertentie van J.B. Hijmans' Fotohandel te Soerabaja verscheen in maart 1927 in *De Indische Courant*. Daarin werd het 'Nebo-film-pack' aangeprezen, een filmcassette met negatieven. Het was een Nederlandse uitvinding die voorkwam dat er op negatieven sluiers te zien waren als gevolg van het felle licht in de tropen. Ook in Indië werden fotowedstrijden georganiseerd. De foto's die in de prijzen waren gevallen werden in 1928 door Jacob Hijmans in zijn Haagse winkel geëxposeerd. Deze foto's waren gemaakt met de Ihagee opvouwbare reflexcamera. De Nederlander Paul Steenberghe was lid van de directie van de Ihagee Werke te Dresden, die de camera had ontwikkeld en geproduceerd.

5. Voorgevel van het pand Wagenstraat 67-67a van J.B. Hijmans' Fotohandel voor de verbouwing, circa 1932. Collectie Haags Gemeentearchief.

6. Wagenstraat 67, winkelinterieur vermoedelijk bij de opening van een expositie van een fotowedstrijd, circa 1920. *Collectie Roel Straathof.*

Hijmans' Fotohandel had die camera in het assortiment opgenomen.

Jacob Hijmans had de marktomstandigheden in Indië goed ingeschat. Er waren voldoende vermogende klanten die het zich konden veroorloven om dure technisch hoogstaande camera's en bijbehorende fotobenodigdheden aan te schaffen. En als zij geen amateurfotograaf wilden worden, lieten zij zich fotograferen. Het filiaal te Soerabaja groeide onder leiding

van Maurits uit tot een belangrijke importeur. Jacob verstrekte volmacht aan zijn broer om zijn fotohandel in Nederlands-Indië te vertegenwoordigen en liet dat notarieel vastleggen.

De vestiging te Soerabaja verhuisde in juli 1929 naar het adres Koninginnelaan 47. Naast de verkoop van camera's en fotobenodigdheden kon men daar ook foto's of prenten laten inlijsten. Van het een kwam het ander en Maurits organiseerde in zijn fotohandel tentoonstellin-

gen met werken van Hollandse kunstenaars. Zijn fotohandel werd steeds meer een kunsthandel met als assortiment schilderijen, etsen en tekeningen. Jacob zag de export naar Indië steeds meer teruglopen en was het niet eens met de nieuwe strategie van zijn broer. In januari 1936 bracht hij een bezoek aan Soerabaja om orde op zaken te stellen. Tijdens het familiebezoek werden door de broers harde noten gekraakt. Toch had Maurits zijn broer ervan kunnen overtuigen, dat hij zakelijk niet op kon tegen de dumpingpraktijken van de Japanse fotografen en leveranciers van fotobenodigheden. In het voorjaar van 1936 hield Kunsthandel Hijmans een totale uitverkoop van camera's.

Import uit Duitsland

De familie Hijmans nam in het vooroorlogse Den Haag een unieke positie in. Toen Jacob Hijmans zijn winkel op het Spui opende, was hij nog maar één van de vijf Haagse fotohandelaren. De concurrentie voor de Haagse fotohandel was sterk toegenomen, want in Den Haag was het aantal fotowinkels gestegen naar 100 in 1935. Door Hijmans' Fotohandel werden veel camera's uit Duitsland geïmporteerd. De omgeving van Dresden in de periode tussen 1918 en 1940 valt voor de fotografie te vergelijken met Silicon Valley voor de ontwikkeling van de computer. Hijmans volgde als fotohandelaar de nieuwe ontwikkelingen op de voet. Zijn assortiment bevatte camera's in alle prijsklassen tussen 5 en 500 gulden. Voor 5 gulden had je een boxje, voor 500 gulden had je een kleinbeeldcamera. Voor camera's in de hogere prijsklassen bestond de mogelijkheid van aankoop op afbetaling in zes tot twaalf maandelijkse termijnen. Hijmans

adverteerde met het afdrukken van de kiekjes van de minder gevorderde amateurfotograaf op Velox-papier, dat speciaal voor contactafdrukken was bedoeld.

In de jaren 1921-1924 werd Duitsland geplaagd door hyperinflatie, waardoor fotohandelaren mogelijk met harde valuta hun slag konden slaan bij het importeren van de nieuwste Duitse camera's.²⁸ De goedkope mark betekende volgens Hijmans ook een bedreiging. In een krantenartikel zegt hij: 'De fotohandel heeft een zeer zware tijd meegemaakt door het binnensmokkelen van Duitse goederen, die met goedkope merken gekocht waren, waardoor een toestand ontstond als in de tijd van de inflatie. Vooral instrumenten en foto-apparaten, dure stukken van kleine omvang, kwamen in zo talrijke mate het land binnen – met ontduiking van het hoge invoerrecht – dat men kan aannemen, dat de omzet van de duurdere instrumenten tot ongeveer 20% van het normale terugliep. Het is gebeurd, dat een autobus met 30 vrouwelijke passagiers Nederland binnenkwam, van wie ongeveer 25 in Duitsland een foto-apparaat hadden gekocht. Gelukkig is de regering vooral in den laatste tijd streng tegen dit euvel opgetreden en in de fotohandel heerst grote erkentelijkheid voor de doortastende wijze waarop aan het smokkelkwaad een einde is gemaakt.'²⁹ Met die bedreiging viel het wel mee, omdat de kopers van camera's toch ook filmpjes en ander toebehoren nodig hadden.

Hoewel het fotograferen niet tot de eerste levensbehoeften behoorde kwam Hijmans' Fotohandel ongeschonden door de crisisjaren. Jacob vond dat de moeilijkheden in de fotohandel niet minder waren dan in elk ander bedrijf.

7. Hoofdkantoor van Hijmans' Foto- en Kinogroothandel NV, Muzenstraat 37.
Foto J.B. Hijmans, augustus 1943. Collectie Haags Gemeentearchief.

Gevestigde bedrijven die in de goede jaren waren opgericht en hun bedrijfsactiviteiten steeds zagen toenemen hadden moeite om zich aan te passen. Opkomende bedrijven kenden dergelijke problemen niet. Die hadden het voordeel dat zij goedkope en goed opgeleide medewerkers voor het uitkiezen hadden.

Een eigen groothandel

Omdat hij meerdere filialen had, kon Hijmans aantrekkelijke inkoopkorting bedingen, maar hij wilde meer. Hij reisde regelmatig naar Leipzig, naar de grote Europese fotovakbeurs, altijd samen met zijn broer Izaak. 'Kijk voor mij ook eens rond' zeiden collega's en dat was aanlei-

ding voor een nieuw initiatief. In 1930 stichtte Hijmans de eerste groothandel in fotografische artikelen in Nederland onder de naam Hijmans' Foto- en Kinogroothandel NV. De groothandel was gevestigd op de hoek Muzenstraat-Zwarteweg te Den Haag, een deftig pand aan het water vlakbij het militair hospitaal.

De fotohandel had na de invoering van de Crisisinvoerwet eind 1931 in Nederland veel te maken met contingenteringen (im- en exportrestricties). Dat bemoeilijkte vooral het aanknopen van nieuwe buitenlandse relaties.

Klaarblijkelijk waren de gebroeders Hijmans goed in staat om de voorraad van de groothandel te financieren. Hoe groot de waarde van de voorraad in november 1934 was bleek uit een inbraak in het gebouw van de groothandel. Daarbij werd voor 3000 gulden aan camera's gestolen. Het gemiddelde jaarinkomen bedroeg in die tijd 1100 gulden. Nog geen week later lichtte de Haagse politie zes inbrekers van hun bed. Onder een divan in hun huis vond de politie de gestolen voorraad terug.³⁰

De jongste broer Izaak kreeg de leiding over de groothandel. Deze was in het huwelijk getreden met Anna Paulina Heijmans. Zij was een nicht van Maria Heijmans, de echtgenote van Jacob Hijmans. Het echtpaar ging wonen aan de

Schenkkade te Den Haag en kreeg in 1931 een tweeling, de zonen Bernard en Davy. Izaak was goed in zijn vak als fotohandelaar en deed als specialist niet onder voor zijn broer Jacob. Bij de Haagse rechtbank legde hij in november 1937 de eed af, waardoor hij zich voortaan beëdigd makelaar en taxateur in foto-, film- en projectie-artikelen mocht noemen.

Samenwerking Hafo en NEBO

In zijn eerste advertentie van maart 1927 had Maurits Hijmans in Soerabaja aandacht gevraagd voor het NEBO-filmpak, de lichtdichte cassette voor negatieven.³¹ De Haagse Fotohandel van Jacob Hijmans verkocht deze ook. Ze werden geleverd door de Haagse **NV NEBO**.³² Zij waren waarschijnlijk gevuld met filmmateriaal van Ferrania, een Italiaanse producent van rolfilms. Jacob Hijmans was importeur van Ferrania-films en het is aannemelijk dat daar het contact tussen de fotohandelaren Hijmans en de **NV NEBO** tot stand kwam. De lichtdichte filmpakken waren uitgevonden door de Hagenaar Hendricus Jacobus Johannes van den Boogaardt (1887-1956). Op 20 april 1925 werd NEBO **NV** opgericht, een afkorting van de NV tot Exploitatie van **Van** den Boogaardts Octrooi. Het doel van de vennootschap was de productie van de ontwikkeltank, het filmpak en andere apparatuur. In 1926 produceerde **NEBO NV** te Den Haag verschillende artikelen die meestal waren beschermd door eigen patenten. In 1929 werd gestart met de productie van lichtdichte NEBO-rolfilms, die niet voortijdig opensprongen. Na de krach op Wall Street in 1929 en de daaropvolgende economische crisis daalde de omzet van de **NEBO**. De vennootschap werd op

5 december 1933 opgeheven. Van den Boogaardt richtte vervolgens de Haagsche Foto Centrale op in de Crispijnstraat, waar klanten terecht konden voor het laten ontwikkelen en afdrukken van **zijn** films. In 1951 opende hij een fotozaak aan de Jan Luijkenlaan te Den Haag. Na enkele jaren nam een van zijn zoons de zaak over.

De Duitse foto-industrie en de Jodenvervolgung.

Omdat in Duitsland een vooruitstrevende industrie bestond voor camera's, importeerde de Haagse fotohandel veel camera's en hulpapparatuur uit dat land. Door zijn Joodse achtergrond kon Jacob Hijmans in Duitsland vaak goede zakelijke contacten leggen met Joodse fabrikanten of leveranciers. Een bijzondere leverancier was Franz Kochmann.³³ Deze Joodse fabrikant stichtte in Dresden de Franz Kochmann Fabrik. Daar werden camera's geproduceerd voor professionele fotografen of bedoeld voor gevorderde amateurs. De belangrijkste series waren de modellen Enolde en Korelle. De Reflex-Korelle was ontworpen in 1935 en werd een van de best verkochte camera's uit die tijd.

Na het aan de macht komen van Hitler kwamen er steeds meer anti-joodse maatregelen. In 1938 besloot Kochmann daarom Duitsland te verlaten met achterlating van zijn bedrijf. De Gestapo stond toe dat hij uit Duitsland vertrok. Hijmans importeerde camera's van Kochmann en had vanaf 1927 veel reclame gemaakt voor de Enolde. Hij liet een vergroot model van die camera bouwen en op een bakfiets monteren als reclame. De broers Jacob en Izaak Hijmans hielpen Kochmann om zich in Nederland te vestigen.

8. Bakfiets met vergroot model van de Enolde camera voor J.B. Hijmans' Fotohandel, Wagenstraat 67, circa 1932. *Collectie Haags Gemeentearchief.*

Bezetting en vervolging

Na de Duitse inval in Nederland in mei 1940 werden langzaam steeds meer maatregelen genomen waardoor het leven voor het Joodse deel van de bevolking onaangenaam werd.³⁴ Minstens

even erg was dat de overheid de Joden niet kon beschermen tegen plundering en vernieling. Op 20 april 1941 werd de 52ste verjaardag van Adolf Hitler gevierd, door brandstichting in de synagoge in de Wagenstraat. De Technische Re-

cherche van de Haagse Gemeentepolitie maakte foto's van de schade. Jacob Hijmans moest als lid van de kerkenraad maatregelen nemen om de synagoge te herstellen. Vanwege dat lidmaatschap en zijn werkzaamheden voor de Joodse Raad hadden zijn vrouw en hij een *Sperre* gekregen, een tijdelijke vrijstelling van deportatie.

Hijmans moest uit zijn contacten met Joodse leveranciers geweten hebben wat hem boven het hoofd hing. De Duitse bezetter eiste al in oktober 1940 dat alle Joodse ondernemers in Nederland zich zouden inschrijven bij de *Wirtschaftsprüfstelle*. Deze organisatie stelde een zaakwaarnemer aan, de *Verwalter*, die als taak kreeg het controleren en goedkeuren van rechtshandelingen van de Joodse ondernemers. Om dat voor te zijn droeg Hijmans op 8 november 1940 zijn functie als directeur over aan zijn bedrijfsleider Johan Ruwaard Leo van Dijk, die niet-Joods was. Dat ging goed tot de zomer van 1943, toen alsnog een *Verwalter* werd aangesteld.

Kaatje Hijmans, de dochter van Jacob, en haar man Jossif Matz met hun kinderen hoorden bij de eerste groep Haagse Joden die werd opgeroepen voor transport naar Westerbork in augustus 1942. Jacob hield familieberaad in zijn huis in Marlot. Hij raadde zijn zus en zwager aan om met hun kinderen meteen onder te duiken. Jossif en Kaatje vonden een adres bij een weduwe in Voorburg, maar werden verraden en op 28 september 1942 met hun dochter Bijnja opgepakt. Moeder en dochter werden vermoord in Auschwitz, vader Jossif kwam om in Schoppnitz.³⁵ De zoons Dov en Jaap kwamen terecht bij een familie in Schipluiden en hebben daar de bevrijding meegemaakt.

Jacob Hijmans en zijn vrouw Maria kwamen,

toen de *Sperre* verviel, terecht in het concentratiekamp Bergen-Belsen. Daar kwam op 7 januari 1945, enkele maanden voor de bevrijding van dat kamp, een einde aan het leven van deze markante Haagse fotopionier. Broer Maurits Hijmans, de eigenaar van de kunsthandel, werd in Soerabaja door de Japanners geïnterneerd. Hij overleed in juni 1945 in het kamp Bangkok, enkele maanden voor de overgave van de Japanners. Izaak Bernard Hijmans, de jongste broer en directeur van de groothandel, werd door personeel van de fotodienst van de Haagse Gemeentepolitie gewaarschuwd dat hij de volgende dag opgepakt zou worden.³⁶ Hij dook met zijn vrouw onder bij een tante in Brussel en overleefde de oorlog. Zijn zoons, de tweeling Bernard en Davy, werden in Limburg ondergebracht, waar zij in 1944 de bevrijding meemaakten.

Na de bevrijding

Maria Hijmans-Heijmans, de vrouw van Jacob Bernard Hijmans, hoorde tot de overlevenden. Terug in Den Haag werd zij in het ziekenhuis opgenomen. Daar hoorde zij dat haar dochter Sientje nog in leven was. Maar vanwege haar wankele gezondheid durfde niemand haar te vertellen dat haar zoon Henri Jacob was overleden. Deze had met enkele vrienden in 1942 Zwitserland bereikt en had dat aan zijn ouders bericht. Maar toen hij probeerde via Frankrijk en Spanje naar Engeland te vluchten werd hij in Frankrijk uit de trein gehaald en naar een concentratiekamp vervoerd, waar hij in 1944 overleed. Gré, de vrouw van Maurits Hijmans, en hun kinderen Sini, Bert en Henri overleefden hun verblijf in de Japanse gevangenkampen en kwamen na de oorlog weer naar Den Haag.

9. Voorgevel van de Hafo, Wagenstraat 67, in 1950. *Collectie Roel Straathof.*

Voor de overlevenden van de concentratiekampen was de thuiskomst niet altijd het einde van de ontberingen. Maria Hijmans kon niet terug naar haar huis in de Haagse Bavoylaan. De overlevenden troffen een kaal, vernield en leeggeroofd huis aan. Nadat zij uit het ziekenhuis werd ontslagen moest zij een half jaar inwonen bij de ouders van de verloofde van haar overleden zoon Henri. Daarna kreeg ze een woning toegewezen in de Sadéestraat. Maria Hijmans nam meteen haar neven Dov en Jaap Matz in huis en haar nichtje Sini, de dochter van haar broer Maurits. Zij waren in staat om het huis te meubileren met de goederen, die mensen kwamen terugbrengen. Johan van Dijk, aan wie

Jacob Hijmans het beheer van zijn fotohandel in 1940 had overgedragen, erkende Maria Hijmans na haar terugkeer weer als eigenaresse. Omdat zij nooit in de winkel had gestaan en voor drie kinderen moest zorgen, stelde ze Van Dijk aan als bedrijfsleider.

Toen Izaak Hijmans na de oorlog weer terugkwam in Den Haag heeft hij als hoofd van de familie orde op zaken gesteld. Zo was hij degene die bij het Rode Kruis om inlichtingen had gevraagd over het lot van zijn neef Henri, de zoon van Jacob. Izaak zorgde als bewindvoerder voor het regelen van de nalatenschap

van zijn zwager Jossif Matz en diens broer Leo Matz. Hij ondersteunde zijn neven Dov en Jaap Matz financieel en heeft zich gedurende tien jaar ingezet om al hun eigendommen tot op de cent terug te krijgen. Zo incasseerde hij oude vorderingen van Leo Matz en groef zelfs met toestemming van de Haagse politie in 1948 twee flessen op in de tuin van zijn huis aan de Laan van Meerdervoort. Deze waren gevuld met sieraden en gouden en zilveren munten.

Vena, een Nederlandse camerafabrikant³⁷

Jacob Hijmans werd bij zijn bezoek aan Soerabaja in januari 1936 geïnterviewd door het *Soerabajasch Handelsblad*.³⁸ Op de vraag over de

mogelijkheden van een Nederlandse industrie van fotoartikelen antwoordde hij, dat hij de kans van slagen voor een dergelijk bedrijf in Nederland vrij gering inschatte, gezien de geweldige voorsprong die het buitenland in technisch en commercieel opzicht had.

Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog moest hij die opvatting over een Nederlandse foto-industrie herzien. De Duitse fabrikanten van fotoapparatuur en toebehoren werden ingeschakeld bij de productie van wapens en wapensystemen voor het Duitse leger. De productie van camera's voor de consument liep daardoor sterk terug. Het werd daardoor voor de fotohandelaren steeds moeilijker om camera's en toebehoren uit Duitsland te importeren. Naast Hafo telde Den Haag veel Joodse fotowinkels: Leo Fuld, Moshe Kupferschmidt, Leo Matz, Peter Sanders, Sal Sanders en Van Vriesland. Izaak Hijmans, directeur van de groothandel, en Johan Leo Ruwaard van Dijk, bedrijfsleider van Hafo, waren betrokken bij de ontwikkeling van het Nederlandse fototoestel van de Vena-fabriek in een oude diamantslijperij aan de Plantage Middenlaan te Amsterdam. Daar speelde de voormalige diamantbewerker Samuel Naarden een belangrijke rol. Toen de diamantslijperij in 1940 werd stilgelegd, begon Naarden in Amsterdam de Vena-fabriek, samen met de orthopedische instrumentenmaker Simon Boom en collega Evert Verlegh. Het bedrijf, de commanditaire vennootschap Vena Optische Apparatenfabriek, werd in juli 1940 ingeschreven in het handelsregister te Amsterdam. Vena is een combinatie van de beginletters van de namen van de oprichters Evert Verlegh en Samuel Naarden.

Vena was gevestigd in de Barndesteeg in de

Amsterdamse binnenstad. Tijdens de oorlog werkten daar 42 mensen, onder wie vijftien onderduikers. Dat waren vooral Joodse diamantbewerkers, die geen werk meer konden vinden als gevolg van de bezetting. Naarmate er minder grondstoffen te krijgen waren en de Joodse vakmensen werden weggevoerd, kwam het bedrijf voor steeds grotere problemen te staan. Vanaf 1941 bestelde Izaak Hijmans veel van zijn lenzen en filters bij Naarden. Vena ontwikkelde en produceerde het Hensi-kleinbeeldvergrotingsapparaat.³⁹

Een Nederlandse camera, de Venaret ⁴⁰

In deze moeilijke oorlogsjaren ontstonden de eerste ontwerpen voor de Venaret-camera. Jacob Hijmans probeerde in 1940 om de uit Duitsland gevluchte camerafabrikant Franz Kochmann te helpen door hem als constructeur in dienst te laten nemen bij de Vena-fabriek. Via een Hijmans-vertegenwoordiger kon hij in Utrecht onderduiken. Kochmann overleefde de oorlog, maar kwam op 25 juni 1956 te Utrecht tragisch op 83-jarige leeftijd om het leven, toen hij door een auto werd aangereden.⁴¹

De moeilijkheden waarmee Vena direct na de oorlog te maken had, waren niet gering. Nederland lag in puin, veel fabrieken waren vernield. Er was geen toeleveringsindustrie van halffabricaten, waardoor Vena alle onderdelen tot aan het kleinste schroefje toe zelf moest vervaardigen. De optische industrie De Oude Delft kon voor eenvoudige optiek zorgen, maar Vena had zelf voldoende kennis en mogelijkheden voor het ontwerp en de productie van optische onderdelen. Vena adverteerde al in 1946 met het slijpen van optische componenten. Besloten

De ideale camera voor
flitsfotografie

is de **VENARET** 6 x 6 cm
camera

Een
Nederlands
„VENA”
PRODUCT!

Verrijgbaar
bij Uw
fotohandelaar

Alleenverkoop
engros en
voor export:

HIJMANS' FOTO- EN KINOGROOTHANDEL N.V.
Muzenstraat 37 - Den Haag - Telefoon 117276 *

10. Advertentie voor de Venaret-camera, uit: D.A. de Korte, *Flitsfotografie* (Amsterdam, 1949).

werd om alle andere benodigde onderdelen zelf te gaan maken, tot aan de stempels toe. Het was zelfs nodig om een eigen spuit- en vernikkelinrichting aan te schaffen. Ondanks alles bleek het mogelijk een camera te bouwen met een

goede prijs-prestatieverhouding. In februari 1946 verlaat Vena het pand in de Barndesteeg en betreft een grote voormalige diamantslijperij in de Plantage Middenlaan 14 in Amsterdam.

Izaak Hijmans was in 1946 met Johan van Dijk, bedrijfsleider van Hafo, lid van een adviescommissie die tot taak had het ontwerp en de bouw van Vena-camera's te begeleiden. Andere leden van de adviescommissie waren de Utrechtse fotohandelaar H.G. Lammerts van Bueren en zijn zoon en de Leidse fotohandelaar J. van der Zanden en zijn zoon. Er was een uitstekende technische staf, onder wie Franz Kochmann. Het personeelsbestand van Vena bestond uit 75 mannen en vrouwen. Op 31 mei 1946 werd de commanditaire vennootschap omgezet in een naamloze vennootschap: Optische en Fotografische Apparatenfabriek Vena NV, waarbij om in de financieringsbehoefte te voorzien het kapitaal werd uitgebreid. Er werd voor een half miljoen gulden aan aandelen geplaatst, die vooral in handen kwamen van bekende fotohandelaren. Izaak Hijmans en Maria Hijmans brachten ook een deel daarvan in. Hijmans' Foto- en Kinogroothandel te Den Haag zou zich contractueel belasten met de verkoop van de nieuwe producten. Toen voor een solide financiering was gezorgd kon de productie beginnen. Vena produceerde optiek op bestelling en leverde daarnaast spotlights, voorzetlenzen, filters, Vena-dozen (met diverse maten filters) en alle mogelijke toebehoren.

In 1948 werd de Venaret geïntroduceerd. Het was een eenvoudige camera die veel leek op de vooroorlogse Reflex-Korelle uit Duitsland. Technisch was het een veredelde box-camera van 6 x 6 cm in twee versies: met of zonder flits.

Naast de Venaret werd in 1950 ook een boxcamera geproduceerd, de Sportbox. Er zijn enkele tienduizenden Vena-camera's gemaakt, maar dat was niet genoeg om een rendabele exploitatie te bereiken. Op 27 april 1951 ging het bedrijf failliet. Het werd overgenomen door de bekende Rotterdamse Instrumentenfabriek Observator NV, die zich onder meer bezig hield met nautische instrumenten. Wat er van het aandeel van Izaak en Maria Hijmans is overgebleven is onbekend.

Loyaal personeel

'Ik wens je veel personeel' is een Joods gezegde, dat niet echt positief is bedoeld. Maar het is opvallend hoe loyaal de meeste medewerkers van Hijmans waren. Veel van hen waren vanaf de oprichting in dienst. In de crisisjaren zag Jacob Hijmans in, dat zijn bedrijf maatregelen zou moeten nemen als loonsverlaging of ontslag van medewerkers. Maar kennelijk heeft hij die laatste maatregel nauwelijks moeten toepassen, want veel personeelsleden bleven jaren in dienst.

Op 19 mei 1953 werd herdacht dat directeur van de groothandel Izaak Hijmans dertig jaar in dienst was. De datum klopte niet helemaal, maar het was een mooie reden om een feestje te organiseren. Izaak werd toegesproken door de heer H. Stoker, bedrijfsleider en procuratiehouder, die hem namens het gehele personeel een fraai bureau met toebehoren aanbood. Ter gelegenheid van het jubileum werd in het kantoorgebouw aan de Muzenstraat een receptie gehouden, waar veel zakenrelaties, klanten en collega-importeurs bij aanwezig

11. Voorgevel van het pand Wagenstraat 67-67a van J.B. Hijmans' Fotohandel in 1960. *Collectie Haags Gemeentearchief.*

waren.⁴² In het najaar van 1965 plaatste de Hafo (met het filiaal Fahrenheitstraat 555 onder de naam Kifo) een advertentie waarin werd aangekondigd, dat met de invoering van de vijfdaagse werkweek voortaan de winkels op maandag gesloten zouden zijn. Een uitzondering werd gemaakt voor het filiaal Wagenstraat 67.⁴³

Een jaar later (in 1966) vierde de Hafo het gouden jubileum in het Europahotel te Scheveningen⁴⁴. De echtgenote van de oprichter Maria Hijmans-Heijmans, dochter Sini van Zuiden-Hijmans en directeur Johan van Dijk werden gelukgewenst door fotodetailhandelaren, vertegenwoordigers van grote bedrijven en klanten. Aanwezig waren enkele oude klanten, die het bedrijf al vanaf de oprichting hadden gekend. Bij de jubileumreceptie waren ook afgevaardigden aanwezig van de Bond van Fotohandelaren en de Nederlandse Vereniging van Vakfotografen.

Hijmans Foto- en Cine-import BV

Izaak Hijmans bouwde na de oorlog ook de groothandel weer op.⁴⁵ In 1958 werd gestart met het vervaardigen van het tijdschrift *Hijmans fotonieuws*. Het tijdschrift bevatte artikelen met informatie over de groothandel zelf, prijsontwikkelingen en nieuwe technische ontwikkelingen in de fotografie. Hijmans gaf ook tips voor reclame die geheel in de stijl waren van de late jaren vijftig toen de belangrijkste manier van reclame maken bestond uit het plaatsen van advertenties in plaatselijke kranten of het inrichten van de etalage. Een voorbeeld is het artikel 'Reclame is nodig – maar hoe?', waarin vooral aandacht is voor een slimme inrichting van de etalage. Omdat het publiek rechts op het trottoir loopt, valt het oog het eerst op de linkerhoek van de etalage. De schrijver van het artikel beveelt aan om op die plaats bijvoorbeeld een charmante kinderfoto neer te zetten, die de eerste aandacht trekt. Vanaf de foto leidt een rood lint vervolgens de aandacht naar een camera op een standaard op ooghoogte met een bordje 'Met dit fototoestel werd de opname gemaakt'. In de

jaren na de oorlog werd door Haagse fotohandelaren samengewerkt om een groter publiek te bereiken. Zo hield men in 1949 demonstraties met smalfilmvoorstellingen in hotel Pomona. Ook werden er regelmatig projectieavonden gehouden in Pulchri Studio met vakantiefoto's van de amateurfotograaf Henk du Meé jr. Deze avonden waren gratis toegankelijk.⁴⁶

Een miljoenenbedrijf

Bernard Hijmans, de zoon van Izaak, kreeg na de oorlog een gedegen opleiding met stages in Londen, Parijs en New York. Hijmans was importeur van het Italiaanse merk Ferrania. Toen Bernard stage liep bij de filmfabriek Ferrania in Rome vroeg men hem om proefstroken op te halen bij een filmstudio en die naar het laboratorium te brengen. Op de filmset was de aantrekkelijke comédienne en actrice Gina Lollobrigida aanwezig en de beduusde Nederlandse stagiair kreeg een hand van haar.

Bernard Hijmans kreeg in militaire dienst een functie als – hoe kan het ook anders – lucht-fotograaf. Hij ontmoette daar Martin Schröder, de oprichter van Martinair. Bernard Hijmans zorgde ervoor dat zijn vader een paar duizend gulden stak in het startende reclamevluchtenbedrijf van zijn 'slapie' Schröder. Izaak Hijmans gaf daarbij opdracht voor reclamevluchten vanaf Hilversum over Zandvoort naar Scheveningen. **Schröder** zelf was piloot van het vliegtuig dat reclamenetten sleepte met de opdruk *Ferrania, de beroemde Italiaanse kleurenfilm*.

Hijmans Foto- en Cine-Import BV was in 1970 uitgegroeid tot een miljoenenbedrijf met 65 personeelsleden. De directie werd gevormd door vader Izaak Hijmans (president-directeur) en de

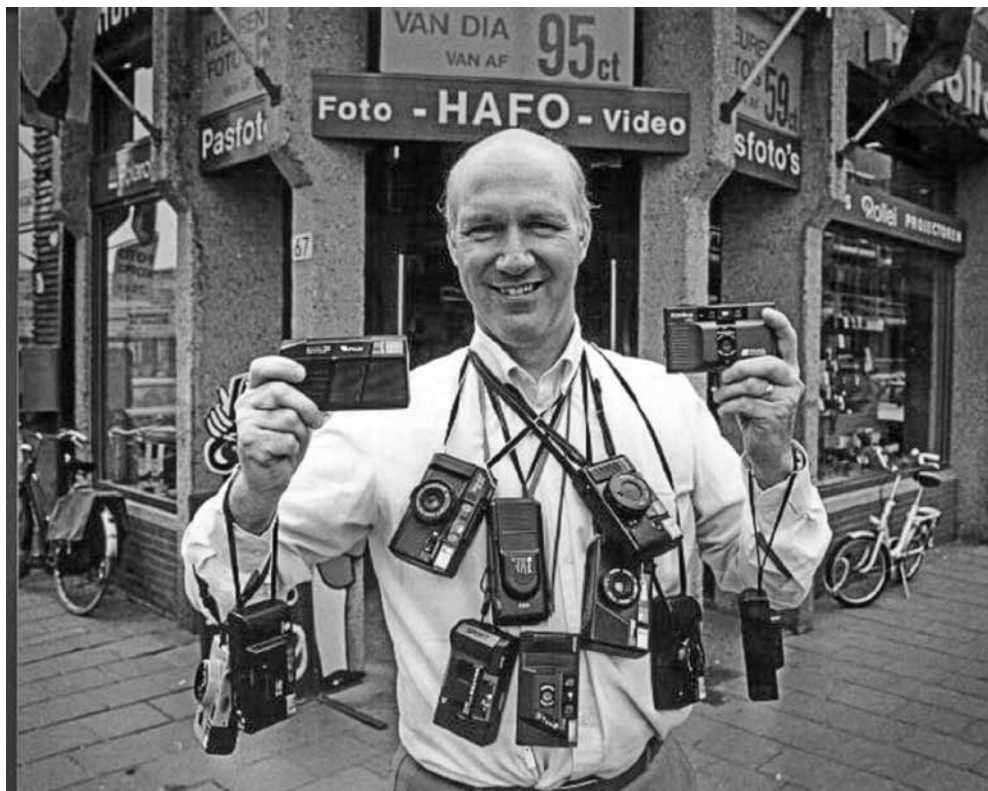
beide broers Bernard en Davy. De vennootschap had het Haagse hoofdkantoor aan de Muzenstraat 37 verkocht. Dat gebouw werd in 1970 door een projectontwikkelaar afgebroken, die er een rijkskantorengebouw liet verrijzen, het Transitorium. Het was een soort herhaling van de situatie uit 1923, toen Jacob Hijmans zijn vestiging aan het Spui liet onteigenen door de gemeente Den Haag. Izaak Hijmans kocht grond aan in de Rijswijkse Plaspoelpolder. Hij liet er aan de Verrijn Stuartlaan 19 door het architectenbureau Cusell, Cusell en Willems voor 2,5 miljoen gulden een nieuw gebouw ontwerpen, dat op 23 juni 1970 werd betrokken.

Het klantenbestand bestond niet alleen uit fotovakhandelaren. Belangrijke klanten waren vooral te vinden bij het ministerie van Defensie, de grafische industrie en de ziekenhuizen, vooral de röntgenologische afdelingen. De groothandel beschikte over een laboratorium te Zoetermeer voor het ontwikkelen en afdrucken van kleurenfilms. Naast het hoofdkantoor in Rijswijk was er ook nog een vestiging te Amsterdam en een verkoopkantoor te Brussel. Izaak Hijmans overleed in 1973. Na de verhuizing van het hoofdkantoor naar Rijswijk werden de marktomstandigheden voor de grote foto-importeurs steeds moeilijker. Veel grote merken fuseerden of organiseerden hun eigen distributie, waarbij de groothandel werd gepasseerd. Ferrania, dat door Hijmans Foto- en Cine-Import BV in Nederland werd geïmporteerd, werd overgenomen door 3M. De zoons Hijmans voorzagen dat het verstandig was het bedrijf tijdig te verkopen.

Hafo wordt verkocht

De fotohandel beleefde in het begin van de jaren zeventig gouden jaren aan het innemen van fotorolletjes en het opsturen naar ontwikkelcentrales. De concurrentie kwam echter sterk opzetten toen een bedrijf als Beopost op de postkantoren de mogelijkheid bood om filmpjes op te sturen.⁴⁷ De grootste ontwikkelcentrales en de fotovakhandelaren protesteerden tevergeefs bij de overheid. Een aantal fotovakhandelaren ging daarna zelfs over tot het saboteren van de postverzending door het insturen van lege filmhulzen (of deze soms te vullen met zand). Een marktonderzoek uit 1972 leerde dat een derde van de Nederlandse gezinnen niet in het bezit was van een camera. De totale winkelwaarde van de verkopen werd toen geschat op 225 miljoen gulden. Zeventig procent van die markt werd bediend door 2200 fotospecialzaken. Daarvan waren 330 winkels goed voor 85 procent van de omzet.⁴⁸

Begin 1972 verkocht bedrijfsleider Johan van Dijk de detailhandelsactiviteiten van de drie filialen van Hafo aan de fotohandelaar Hendricus Antonius Maria (Henk) van den Boogaardt uit Voorburg.⁴⁹ Hij was een zoon van de uitvinder en oprichter van de NEBO, H.J.J. van den Boogaardt die we eerder al tegenkwamen. De filialen van de Hafo waren gevestigd in de Wagenstraat 67, Laan van Nieuw-Oost-Indië 11 en Fahrenheitstraat 555. Van den Boogaardt had in het verleden in slechte tijden het filiaal aan de Laan van Nieuw-Oost-Indië aan Jacob Hijmans moeten verkopen en wilde het graag weer terugkopen. Hij probeerde ook enkele filialen met winst door te verkopen. Nauwelijks twee jaar later verkocht hij de zaken weer. Het filiaal

12. Jonge ondernemer Roel Straathof, eigenaar van de Hafo sinds 1974, prijst zijn assortiment compact camera's aan, 1985. *Collectie Roel Straathof.*

Laan van Nieuw-Oost-Indië verkocht hij aan zijn schoonzoon Leo van Hijkoop. Het filiaal aan de Fahrenheitstraat ging naar Jan Vlak, een andere schoonzoon. En Roel Straathof, óók een schoonzoon, mocht in 1974 het oudste en bekendste filiaal overnemen, 'de' Hafo aan de Wagenstraat.

Straathof handhaafde de oude naam. De andere filialen zouden de naam Foto Disco van den Boogaardt gaan voeren. Deze winkeliers begaven zich namelijk ook op de markt van de geluidsapparatuur en geluidsdragers.

Roel Straathof

Roel Straathof was in 1959 op 16-jarige leeftijd als bediende gestart in de winkel in foto-apparatuur en toebehoren van de familie Luijckx op de Leyweg. Na een half jaar wilde Roel Straathof vertrekken naar een andere baan bij de ontwikkelcentrale Lux Color. Nadat hij al ontslag had genomen, ontmoette hij Henk van den Boogaardt in de winkel aan de Leyweg. Hij keek ervan op, want dat was een goede jeugd-vriend van zijn vader. 'Wat komt u hier doen, Ome Henk', vroeg Straathof. 'Ik kijk even rond', was het antwoord. Nog dezelfde avond belde Van den Boogaardt Straathof op en vertelde dat hij de winkel had gekocht. Hij wilde graag dat Straathof daar voor hem als filiaalhouder ging werken. De banden werden nog inniger, want Straathof trouwde met de dochter van de baas.

In 1974 kon Roel Straathof het filiaal aan de Wagenstraat overnemen van zijn schoonvader. Hij kocht ook het pand aan, dat nog eigendom was van Maria Hijmans. De zaken gingen goed en Straathof verwierf ook het buurpand op de hoek van de Wagenstraat en de Gedempte Gracht, waar de sigarenhandel Weintraub gevestigd was. In 1978 begon een verbouwing waarbij de binnenplaats van het pand aan de Wagenstraat werd overdekt en de lichtkoepel in de winkel verdween. Het hoekpand werd geheel gesloopt, waarbij een nieuw pand werd ontworpen door architect Lex Dorjee, een buurman van Roel Straathof. In 1980 werd het nieuwe pand geopend. In 1990 werd dat pand voor de tweede keer verbouwd. Het magazijn op zolder en de goederenlift werden verwijderd. Onder de oude kapconstructie uit 1676 werd een appartement gerealiseerd. Op de eerste verdieping

kwam een fotostudio en een appartement.

In de *Haagsche Courant* verschenen vanaf 1980 artikelen, waarin het assortiment van Hafo werd aangeprezen. In 1985 mocht de jonge ondernemer Roel Straathof vertellen dat er met de komst van de compact camera met fotograferen niets meer verkeerd kon gaan.⁵⁰ Hij preees de camera RICOH AF-50 aan, die slechts 275 gram woog en maar 359 gulden kostte. De kwaliteit van de foto's was volgens Roel Straathof nauwelijks te onderscheiden van foto's die met een veel zwaardere spiegelreflexcamera waren gemaakt. Al hadden de laatste camera's het voordeel dat je daar verschillende lenzen op kon plaatsen. De echte hobbyist wilde natuurlijk daarom alleen met die camera's werken. Gestart als firma werden de activiteiten van de Hafo ondergebracht in een besloten vennootschap. Albert van der Meulen, een schoonzoon van Roel Straathof, heeft in 2008 alle aandelen overgenomen.

De overgang van de analoge naar de digitale fotografie is bij Hafo geleidelijk gegaan. Aanvankelijk verkocht de winkel de eerste scanners voor het digitaliseren van het analoge beeld. De eerste digitale camera's werden geproduceerd door Sony, Fuji en Polaroid. Hoe duur de camera's ook waren, Hafo verkocht ze vanaf het begin. Dat gold ook voor de eerste professionele digitale camera's. Hafo is vanaf de jaren negentig op het internet actief geweest. De website Hafo.nl ontwikkelde zich van een soort catalogus naar een echte online webshop. Voor de digitale afdrukcentrale wordt gebruik gemaakt van de website Hafofoto.nl. De eerste digitale foto's waren maximaal 100 kB, nu soms meer dan 10 MB.

13. Huidige voorgevel van de Hafo, mei 2012. *Collectie Roel Straathof.*

Hijmans, Hafo en de geschiedenis van de fotografie

Hafo is altijd een bedrijf geweest dat veel aandacht besteedde aan de geschiedenis van de fotografie. Jacob Hijmans werkte in de jaren na de oprichting van zijn fotohandel veel samen met Auguste Grégoire, de secretaris van de Haagse Amateur Fotografen Vereniging.⁵¹ Deze legde een omvangrijke fotoverzameling aan, die de basis zou worden voor de fotocollectie van het Leidse Prentenkabinet (tegenwoordig onderdeel van de Bijzondere collecties van de Leidse Universiteitsbibliotheek). Hijmans en Grégoire hebben beiden het belang ingezien van het bewaren van fotografisch erfgoed. In 1939 werd het eeuwfeest van de uitvinding van de fotografie gevierd. De Hafo besteedde daar aandacht aan in een advertentie:⁵²

‘Wij prijzen ons gelukkig, sedert 33 jaar als vakfotografen aan de vooruitgang der fotografie te hebben mogen medewerken. Gedurende 22 jaar mochten wij tevens bij duizenden amateurs in den lande belangstelling voor de fotografie als liefhebberij aankweken. Wij wekken ook de onbekenden in de fotografie gaarne op tot een bezoek aan de tentoonstelling “100 jaar fotografie” – collectie Gregoire (Voorzitter H.A.F.V.) en de inzending van deze Vereeniging – welke 7 dezer in de zalen van het Gemeente-Archief geopend wordt. Wij bevelen onze firma ook in de nieuwe periode gaarne aan. J. B. HIJMANS Fotohandel “Hafo”. Wagenstraat 67, Den Haag.’

In 1966 werd in het kantoor boven de winkel een collectie van oude fototoestellen opgesteld, die door de bedrijfsleider Johan van Dijk was verzameld. Daarbij waren enkele houten platencamera’s van meer dan honderd jaar oud. Van Dijk wilde zijn collectie na de verkoop van het filiaal in de winkel laten staan, wanneer Henk van den Boogaardt die zou verzekeren en de verzekeringspremie zou betalen. Deze had daar echter geen zin in. Vervolgens schonk ook Van Dijk zijn collectie aan het Leidse Prentenkabinet. Bernard Hijmans, de zoon van Izaak, was ook erg geïnteresseerd in de ontwikkeling van de fotografie. Hij werkte in 1959 al mee aan het samenstellen van de *Foto en Film Encyclopedie* van Focus/Elsevier.⁵³ Ook hij had een collectie foto- en filmtostellen opgebouwd.

Hafo in het heden

Albert van der Meulen, de huidige eigenaar, en zijn team verkopen in hun winkel onder de naam Hafo nog steeds fototoestellen. Men geeft, net als oprichter Bernard Hijmans dat ooit deed, lessen in het gebruik van fotoapparatuur uit hun assortiment. Wat Roel Straathof dertig jaar geleden al vertelde geldt niet alleen voor analoge, maar ook voor digitale fotografie. ‘Ik wil de mensen goede foto’s verkopen en niet de camera. Met deze camera kan er immers niks mis gaan. Ik wil tevreden klanten.’ Door zich te richten op wat de klanten willen, houdt Hafo het ondanks alles al honderd jaar vol.

Noten

1. W. Willems en H. Verbeek, *Hier woonden wij. Hoe een stad zijn Joodse verleden herontdekt* (Amsterdam, 2015). Ik dank beide auteurs voor hun medewerking aan de totstandkoming van dit artikel. Luc Verkoren, redacteur van het *Photohistorisch Tijdschrift*, bedank ik voor het beschikbaar stellen van documentatie over Hafo en de VENA. Maartje van den Heuvel van de Universitaire Bibliotheken Leiden was zo vriendelijk om de inventaris van het vroegere Prentenkabinet te onderzoeken. Tenslotte gaat mijn dank uit naar Roel Straathof en Albert van der Meulen voor het beantwoorden van mijn vragen over de geschiedenis van de Hafo na de overname in 1972.
2. 'Een halve eeuw Hafo – album vol memories' in: *Haagsche Courant* 10 dec. 1966, p. 11.
3. www.joodsmonument.nl/nl/page/148770/jacob-bernard-hijmans (geraadpleegd 4 aug. 2016).
4. Willems/Verbeek, *Hier woonden wij*, p. 211.
5. 'Een halve eeuw Hafo', p. 11.
6. www.kb.nl/themas/geschiedenis-en-cultuur/kunst-en-cultuur/panorama (geraadpleegd 23 aug. 2016).
7. *Haagsche Courant* 23 feb. 1914, p. 2.
8. *Nieuw Israëlitisch Weekblad* 12 juni 1914, p. 3.
9. 'Kindervreugde' in: *Het Vaderland* 23 dec. 1921, p. 2.
10. Willems/Verbeek, *Hier woonden wij*, p. 212.
11. Gegevens afkomstig uit het Kamer van Koophandel-dossier van Jacob Bernard Hijmans. Nationaal Archief, Den Haag (NA), archief Kamer van Koophandel 's-Gravenhage, Handelsregister 1921-1969 (KvK), toegangsnummer (tnr.) 3.17.13.03, inv.nr. 51 (dossier 005383a).
12. 'Stadsnieuws' in: *Haagsche Courant* 15 dec. 1922, vierde blad, p. 1.
13. 'Fotohandel J. B. Hijmans' in: *Het Vaderland* 15 mei 1923, p. 2.
14. 'Jubileum Hijmans' Foto- en Kinogroothandel N.V.' in: *Haagsche Courant* 12 mei 1953, p. 7.
15. D.S. van Zuiden, 'Het bijna verdwenen oude Haagsche ghetto', in: *De Vrijdagavond* 1926 nr. 40, p. 223.
16. Willems/Verbeek, *Hier woonden wij*, p. 221.
17. NA, KvK, tnr. 3.17.13.03, inv.nr. 51.
18. 'Jaarvergadering Israël. Kiesvereniging Kerkelijk Belang' in: *Nieuw Israëlitisch weekblad* 19 jan. 1923, p. 5.
19. Cat. tent. 'Fotototaal', *Photohistorisch Tijdschrift* 1987 nr. 3, p. 12.
20. I.Th. Leijerzapf, *Het fotografisch museum van Auguste Grégoire, een vroege Nederlandse fotocollectie* (Den Haag, 1989), p. 26.
21. 'Prijsuitreiking Fotowedstrijd Onze Dierentuin' in: *Het Vaderland* 2 sept. 1929, p. 2.
22. Leijerzapf, *Het fotografisch museum*, p. 25-29.
23. M. Harlaar, *Stille getuigen* (Bussum, 1998), p. 33 e.v.
24. 'De internationale tentoonstelling op politie-gebied' in: *Haagsche Courant* 2 juni 1922, derde blad, p. 1.
25. 'De V.I.K.A.B.O.' in: *Het Vaderland* 4 april 1927, p. 2.
26. Willems/Verbeek, *Hier woonden wij*, p. 217.
27. 'Tropen-etalage' in: *Het Vaderland* 26 april 1925, p. 1.
28. 'De wisselkoersen 1918-1928' in: *Algemeen Handelsblad* 11 nov. 1928, p. 15.
29. 'Nederlandsch groothandelaar in Indië' in: *Soerabaijasch Handelsblad* 29 jan. 1936, p. 5-III.
30. 'Zes arrestaties wegens inbraak – Ontvreemde fotoestellen terecht' in: *Algemeen Handelsblad* 6 nov. 1934, p. 17.
31. *De Indische Courant* 19 maart 1927, p. 4.
32. L. Hilkhuijsen, 'NEBO N.V. (1925-1933)' in: *Photohistorisch Tijdschrift* 1988 nr. 1, p. 5-7.
33. W. Wilhelm, 'Auf den Spuren von Franz Kochmann', in: *Photographica Cabinett* 2015, p. 64.
34. B. van der Boom, *Den Haag in de Tweede Wereldoorlog* (Den Haag, 1995), p. 143-176.
35. www.joodsmonument.nl/nl/page/148877/kaatje-matz-hijmans (geraadpleegd 11 augustus 2016).
36. Interview met Bernard Hijmans (geb. 1930) op 12 augustus 2016.
37. L. Hilkhuijsen, 'VENA Amsterdam 1940-1951' in: *Photohistorisch Tijdschrift* 1986 nr. 1, p. 7-13.
38. 'Nederlandsch groothandelaar in Indië' in: *Soerabaijasch Handelsblad* 29 jan. 1936, p. 5-III.

39. L. Verkoren, 'Vergrotingsapparaten van VENA Amsterdam', in: *Photohistorisch Tijdschrift* 1996 nr. 3, p. 63-65.
40. L. Verkoren en R. Coenen, 'VENA (NL)' in: cat. tent. *Camera's uit België en Nederland* (Antwerpen, 1991), p. 112-116.
41. Het Utrechts Archief, registers van de Burgerlijke Stand gemeente Utrecht, toegangsnr. 1221-1, inv.nr. 1988, aktenr. 1376 d.d. 26 juni 1956.
42. 'Feest bij Hijmans' Foto- en Kinogroothandel' in *Haagsche Courant* 19 mei 1953, p. 3.
43. 'Belangrijke mededeling', in: *Haagsche Courant* 27 okt. 1965, p. 36.
44. 'Receptie Hafo' in: *Het Binnenhof* 16 dec. 1966, p. 3.
45. B. Tillema, 'Hijmans: een leven lang verslingerd aan de camera' in: *Nieuw Israëlitisch Weekblad* 21 april 1994, p. 17.
46. 'Henk du Mée komt weer' in: *Haagsche Courant* 11 febr. 1964, p. 16.
47. 'Ontwikkelcentrale goedkoop dankzij posterijen' in: *De Telegraaf* 20 juli 1978, p. 3.
48. 'Speciaalzaken' in: *De Tijd*, 7 febr. 1972, p. 4.
49. Interview met Roel Straathof op vrijdag 13 mei 2016.
50. M. Voorn, 'Er kan met fotograferen niks meer verkeerd gaan' in: *Haagsche Courant* 23 mei 1985, p. 23.
51. Leijerzapf, *Het fotografisch museum*, p. 25-29.
52. 'Honderd jaar fotografie' in: *Het Vaderland* 6 jan. 1939, p. 3.
53. D. Boer, P. Heyse sr. en L. Roosens, *Focus Elsevier foto en film encyclopedie* (Amsterdam/Brussel, 1971³).